

ДОЛОВО

Из огромних бара
под Доловом
хује и крекећу жабе,
жито се непрегледно таласа,
али ноћ што се спушта,
прашњава и тешка, над том питомом
и некад
тако силном
равницом,
тешка је као мора.

О ДОЛОВУ, СЕЛУ ФЛАМАНДСКОМЕ

Возити се аутом по Банату је чудна ствар. Јурити између кола, волова, оваца, орача, копача што миле и једва се мичу, изгледа сасвим невероватно. Ауто и не иде друмом, друмови су после ослобођења запуштени и разривени, нико о њима не води бриге. Дужом крај њих леже само товари камења, што су бачени на путеве пред изборе, у доба обећања и варања. Јури се путевима сељачким, између њива, по мору пшенице, јечма и кукуруза; по таласима жита, што су ове године ванредна и обећавају годину. Путем се сусрећу двоја-троја кола, натоварена друмским каменом. То кулuche за друм. У ствари, кулук, којим се у Банату чини нечувено насиље и средњевековни ужас, нико и не држи. Радикали не кулuche, међу демократама само они који су плашљивији; кулучи једино по неки Шваба, који се препао од казне којом се прети. А друмови су све гори и гори, огромне рупе, јендеци пресецају пут, а пред самим општинским зградама кола се заглибе у блато. Вратила се времена од пре сто година.

Тим лепша је сама земља уоколо, неизмерно зелено море иза Панчева, под србијанским бреговима што се оданде чине плави. Тамо у тој богатој равни има природних појава, које се и-

наче нигде код нас не виде. Има фатаморгана, као у далеким и непознатим земљама. Над баруштинама или безмерном зеленом пучином појаве се ваздушне и сјајне слике које не постоје, села, шуме, румени облаци, а сва се земља љуља у звуцима стада. Па онда шале и изненађења те угојене земље. У Опову, на сред равнице, риболов, као да сте негде на Волги! Око Делиблата, живи песак и сахарске појаве и неко цвеће, звано јасенак, у које износе болеснике ноћу, са веровањем да виле долазе да их лече. Треба само прележати сву ноћ напољу, крај лојане свеће и чаше вина, у коју се спусти сребрн динар. Кажу да то многима помаже, особито удовицама.

И довољно је да се кола попну на брежуљак, па да видик пукне неизмерно и голем, сав у жити, воћкама и облацима.

Црквене славе, сабори у Банату имају још увек значај народних светковина, националних манифестација, огромних сељачких кермеса и мајсторски изведених туча. Долово, велико село, ако хоћете варош, са својих седам хиљада житеља, без сиротиње, нарочито је чувено по својим славама. О томе би много умео да прича панчевачки државни тужилац. Чим је неки скуп, сватови, светковина, питоми Банаћани милују се левчама као да су прутеви и боцкају се у трбух бритвом, коју од милоште зову *бриса* и која се одмах вади чим неко повикне „не лај” или опсује дете. Код апотекара у Долову у тим данима држи се нарочито дежурство до поноћи и од поноћи и бележе у књигу: одгризен нос, одсечено уво, разбијен потиљак, испало црево. А кад нема, каже се: „Гле сад, прошла слава, па ни један мртав”.

Но вара се онај ко ту мисли да се то ради патетично и трагично; не, све то уз свирку, песма се ори и сви се после помире.

После ослобођења пошло је још на горе. Сви су се нешто провеселили, пробојцили; неће више да ћуте, ни да трпе; дирне ли их ко, ударају левчом да пуцају тикве.

Но јако би се преварио онај ко би, по том наличју, мислио да гледа лице тих банатских села. Има Долово и душу. Засуто прашином, огромно, велико међу брежуљцима и баруштинама, што хује од кркета жаба, оно је као неко фламанско богато село. Велике баште, безбројне штале са ванредним коњима и кравама, кровови засути небројеним голубовима, између грдних пластова сламе, само су зато ту да тај свет запева, заигра, завришти од вина и чулности, после тешког рада. Клавирни нису необична ствар у том селу, па и у најсиромашнијој кући једе се из тањира и зна за убрус. Воле своје школе, Соколско друштво, Омладинско коло, Материнско коло, као и своје биртове. О животу имају тачан појам да га треба уживати, јести, пити, спавати, угостити, плаћати и не отимати, а нарочито да се много треба смејати. И сви, крај свих политичких свађа, живе као браћа. Јер сви су некако кумови, род, па и кад нису, пронађу неко далеко сродство, разлог за сродство. Ето, кажу, „моја кера” цркла у твојој башти, па будимо као род.

Ове године о слави било је нарочито свечано. Много је било гостију и варошана са свих страна и до поноћи прошло је без туче, мада се демократе и радикали тамо убеђују рукопица-

телно. Поп Паја, најмоћнији човек у том крају, има душу весељака и народњака. Док се у малој кућици крај цркве резао славски колач уз неко мутно, жуто, вино и тежак мирис лојаних свећа и уљаних кандила, грувале су прангије као топови. Старци, општинари, који знају педесет и шест година историје села, јели су рибу из заједничког чанка и зборили мудро. Сваки од њих домаћин је огромних стаја, многих амбара и господар неколико штала. Оличена мудрост и искуство при крају живота, сваки од њих угојен је и снажан да би могао дићи теле. Изгледају као неки стари богови њива, за песму су, за мир и човечност. Причају како су некад, по цичи и зими, ишли у Панчево и ноћили под ведрим небом да би крај свих мађарских жандарма гласали за Светозара Милетића, као што сад иду да гласају за радикале или за „њиног” Светозара. У ствари, политика је за њих онај други део живота, славски, брдовити, узбудљиви, ко и левча и туча. Мора и тога бити. Иначе им је душа равна као и њина земља. Све то има мало смисла, не љуте се ни на Швабе, до којих је допрла светлост Хинденбурговог избора, живот је за то да се једе, пије, спава и остало.

Тај свет о Србији има један застарео, леп, плав, појам, мирисан црквено. Она им се чини нешто далеко, што је сад сишло с неба, нешто без греха, без ружних могућности, сасвим друго него њина земља. Сва та војска, министри, а нарочито Краљ, имају у себи нечег надземаљског још за тај свет, што је ван спора. Гласало се за радикале, или демократе, све је то нешто друго, све је то тек да се боље једе и пије, провесели и све је то нејасно и неважно. Све је то некако приватан посао у Банату. Ван тога је она Србија,

што је пала са неба, право чудо. Ћирилица на возу, српски написане карте, српски говори министара, српски на Бегеју, српски на лађи, српски у Бечкереку, српски свуд. Слике на зиду и по најсиромашнијим кућама: Косовска вечера, Милош Обилић, Битка кумановска. А да им г. Пашић дође, била би литија.

Оно што ће изменити слику Баната и расхладити га, биће систем пореза. Порезе, огромне порезе. Не зна се ко, ни колико плаћа. Не пише нигде. Иште се изненада и од ока. Коњаник долази у село и као Турчин тражи харач. Нема цедуља, тачних књижица, уписаних имена, свако на свом месту, нпр. „Лаза Гагић платио 34 форинти пет филира”, па печат, па потпис, па опет печат, па опет потпис, и мир до идућег кукуруза. Сад Лаза П. Гагић („јел’ еј, шта је оно П”?) одлази чешће на општину, а једног дана ишту две хиљаде динара, другог три, трећег четири, кад како. И то одмах, нема ту шта, него до после подне. Да, али Лаза П. Гагић има, само пет стотина динара завезаних гаћњиком. Е па добро, дај тих пет стотина за сад, лако ћемо за остало. И без печата и потписа, и опет печата и потписа.

После две недеље опет зову. Заборавили да запишу порез на Бегеј. После три недеље опет зову. Заборавили да рачунају порез на болницу. После недељу дана опет зову, није двеста динара прирез, него двеста тридесет и нека докаже да је платио за Бегеј. Ко – јел’ ја? Да, он нека докаже да је уплатио, јер не могу да нађу где је записан, Лаза П. Гагић. И тако до новог кукуруза

непрекидно. Једино ако се не оде добро је. Нико те не тражи, а кад се најпоследње оде, све се брзо изравна. Добри су људи.

Пред вече је у Долову, пред црквом, био корзо. Корзо као у вароши. Младе даме што музу краве и чисте шталу шетале су у тоалетама фирме Јаношевић. Јер Долово купује своје тоалете, париске тоалете, у најбољим београдским радњама. То је уосталом једина радост тих сеоских девојака, јер после удадбе ради свака као марва за плугом, повезана и без шешира.

Тог дана посетили су их и њини политичари. Са великом љубављу је дочекан посланик Бошковић, мајстор у свом послу, један од најмоћнијих људи у доњем Банату. Зна сваку младу, сваку снају, сваком кума и сваку крсну славу. При томе остаје свеж и ради свој посао весело. Пред црквом су пуцале прангије, а на ћошку је био бал, прави правцати бал, са дилетантском представом *Хеј Словени*. Има Долово читаву чету одушевљених, имућних студената и студенткиња, који и тамо играју жаву и који на оцеве ни најмање не личе.

Сво је вече утонуло у свирку, песму и запаљене ватре. Ипак, најјачи утисак оставља тај корзо младих сељака и девојака. Једна велика телесна дегенерација у том богатом крају, некад тако огромних и гломазних сељака. Полне болести и грудобоља измениће тај угојени свет. Лица су пожутела, момци закржљали, нигде једног високог, лепог, граничарског стаса. Они са бледом тачком наслеђене болести, ноге криве, плећа уска, код већине младих момчића. Мирише на даћу.

Из огромних бара под Доловом хује и креке-
ћу жабе, жито се непрегледно таласа, али ноћ
што се спушта, прашњава и тешка, над том пи-
томом и некад тако силном равницом, тешка је
као мора.

1925.